N. I. POPA – DIRECTOR AL TEATRULUI NAȚIONAL DIN IAȘI

SORINA BĂLĂNESCU

Era omul potrivit pentru această dificilă misiune. *Sub priceputa conducere a unuia din cei mai distinși cărturari ieșeni* – își intitula articolul un gazetar de la „Opinia", la 10 octombrie 1946, prezentându-l cititorilor pe noul director al Naționalului ieșean. Profesorul N. I. Popa cunoștea foarte bine trupa: ani la rând făcuse parte din prestigiosul comitet de lectură al Naționalului. Stagiuni în șir redactase programele de sală, perpetuând, cum singur o va mărturisi, grija predecesorului său, Andrei Oțetea, pentru prezentarea în acele programe a autorului, a textului dramatic și a dificultăților tehnice legate de montarea piesei. Pentru Teatrul din Iași profesorul Popa încerca un atașament mai special: în februarie 1946 murise fratele său, Victor Ion Popa, omul de teatru, al cărui destin se împletise cu cel al Naționalului din Iași.

Când, în vara secetoasă a anului 1946, accepta după destule ezitări să preia direcția celui mai vechi teatru din țară, direcție rămasă vacantă după transferarea profesorului Andrei Oțetea la Universitatea din București, profesorul N. I. Popa bănuia, probabil, ce-l așteaptă – o trudnică încercare de a scoate instituția ce-i fusese încredințată spre conducere din impasul în care se afla, la mai puțin de doi ani de la întoarcerea din refugiu. Era nevoie de o mână de gospodar priceput pentru a repara cu bani puțini edificiul atins de suflul bombelor, pentru a încălzi sălile de repetiții, scena și sala de spectacol, pentru a reface mobilierul distrus ori numai... împrumutat. Actorii și personalul tehnic, muncitorii din teatru erau mai tot timpul flămânzi, iar cererile de avans la casierie se repetau cu disperată râvnă. Pus să gestioneze, în anul foametei și al iernii cumplite, cea mai prestigioasă instituție teatrală din România, cu o clădire abia ridicată dintre ruinele războiului devastator, profesorul Popa va dovedi surprinzătoare calități de administrator, greu de bănuit la omul de bibliotecă ce fusese până atunci. Un *manager* perfect – am spune astăzi, cu un cuvânt intrat de curând în uz. Primele decizii de interior ale noului director – cele din octombrie 1946 – au darul de a-i pune pe gânduri pe cei certați cu disciplina. În buna tradiție a predecesorilor săi, directorii-profesori universitari Iorgu Iordan și Andrei Oțetea – va sancționa fără ezitare orice întârziere de la repetiții ori spectacole; vizite inopinate, în miez de noapte, în cabine și săli de repetiții, vor descoperi semne ale dezordinii și neglijenței. Avertismentele scrise, apoi amenzile îi vor convinge pe cei recalcitranți de nevoia disciplinei. N. I. Popa

BDD-A1336 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:56 UTC)

nu uită să precizeze de fiecare dată când ia o măsură aspră – şi necesară – că măsura în cauză este pentru demnitatea teatrului. Sancţiunile vizează mai cu seamă situaţiile care pun în pericol, din neglijenţă în serviciu, viaţa actorilor. „Abia venit la direcţia Teatrului Naţional – citez din decizia luată în ziua de joi, 26 octombrie 1946 –, constat mari scăderi în ce priveşte starea de curăţenie, [...] disciplina şi simţul datoriei, când primele virtuţi ale unui regim democratic sunt tocmai munca ordonată şi disciplina strictă, care cer un devotament total. Sunt ferm hotărât să le readuc cu orice preţ la Teatrul Naţional" (Fondul Teatrului Naţional, Dosar 1, Arhivele Statului din Iaşi pe anul 1946, fila 124). Prezent la spectacole, directorul, căruia nu-i scapă nimic, va constata că unii interpreţi „îşi permit libertăţi neartistice" (în spectacolul cu *Otrava* după Zola, n. n.). Fulgerele directoriale nu întârzie să se abată asupra vinovaţilor: „voi recurge la sancţiuni în faţa delictelor contra bunului gust" – citim în decizia din 21 aprilie 1947 (Dosar 2, fila 16).

Mâna care ameninţă ştie să şi gratuleze: membrilor „comitetului de interior" (actorilor Remus Ionaşcu, Constantin Protopopescu, Paul Varduca şi Mărioara Davidoglu) li se mulţumeşte prin *Decizia* cu nr. *42* din 12 februarie 1947: „În mijlocul lipsurilor de tot felul îmi face plăcere să citez câteva cazuri de deosebit zel şi multă râvnă" (Dosar I 2, fila 156).

Dintre iniţiativele sale cu un impact special asupra bunului mers al instituţiei merită măcar pomenite următoarele:

1. Crearea „Fondului *State Dragomir* pentru ajutorarea colectivului teatral în viaţa sa economică sub toate aspectele" (în martie 1947). La intrarea în vigoare a noii legi a teatrelor, în vara aceluiaşi an, fondul se va desfiinţa;

2. Directorul iniţiază concursuri de bursieri ai Teatrului Naţional din Iaşi, pentru ca locurile rămase libere prin plecarea la Bucureşti a unor actori mari şi inconfundabili (i-am numit pe Constantin Ramadan, Aurel Ghiţescu, Angela Luncescu, Aurel Munteanu, Ştefan Ciubotăraşu) să fie completate cu actori tineri şi talentaţi. Vor deveni actori ai Naţionalului ieşean Puiu Simionescu, George Macovei, Vera Olănescu, Puia Mihăilescu;

3. Directorul nu uită că este profesor – dorinţa lui cea mai mare este să pregătească un public avizat pentru teatru. Iată de ce va apărea, la premiere, în faţa cortinei, pentru a prezenta spectacolul din acea seară. La inaugurarea stagiunii 1946/1947, N. I. Popa va rosti un cuvânt introductiv plin de căldură despre personalitatea lui G. M. Zamfirescu, autorul comediei tragice *Domnişoara Nastasia*. Val. Panaitescu, fostul student al profesorului N. I. Popa, îşi va aminti cu emoţie, în 1977, că se numărase printre elevii internişti care avuseseră privilegiul de a fi invitaţi de director în loja sa pentru a discuta, în pauza unor spectacole, despre piesele jucate şi interpreţii lor (vezi Val. Panaitescu, *Profesorul N. I. Popa la 80 de ani*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", tomul XXVI (1977–1978), p. 210);

4. Directorul face publică decizia fermă de a deprinde şi publicul, nu numai colectivul Teatrului Naţional, cu disciplina, „cu punctualitatea, cu ţinuta demnă. Vom începe spectacolele precis, vom condamna apoi intrările în sală şi vom urmări sistematic îndepărtarea unor triste deprinderi tolerate de cinematografe: fumatul,

BDD-A1336 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:56 UTC)

zgomotul. Teatrul este un templu de artă și se cere respectat" (în „Opinia" de joi, 10 octombrie 1946). Și se va ține de cuvânt, în pofida protestelor, timide, ce-i drept, ale unor virtuali spectatori. Dacă nu greșesc, vreme de câteva stagiuni după ce expirase mandatul de director al profesorului N. I. Popa, măsura a rămas valabilă;

5. Spiritul democratic de care se simte atașat cu toată sinceritatea îl îndeamnă să atragă publicul tânăr și foarte tânăr la teatru: elevilor de liceu și studenților le oferă bilete cu prețuri reduse, nu mai puțin – muncitorilor din fabrici (suntem într-o vreme când pentru aceiași muncitori Cercul Franco-Român „Luteția" organizează cursuri gratuite de limba franceză);

6. Când situația materială a actorilor și a corpului tehnic atinge cote alarmante, directorul se simte obligat să consulte sindicatul mixt al artiștilor, scriitorilor și ziariștilor, pentru a întocmi un memoriu ce urmează a fi înmânat la București ministrului artelor, senatorului Mihail Sadoveanu și –, de ce nu? – primului ministru Petru Groza. Zis și făcut: însoțit de doi bătăioși delegați ai sindicatului – actorii Mărioara Davidoglu și Constantin Protopopescu –, domnul profesor Popa, ajuns în capitală, descinde direct la Ministerul Artelor, apoi la primul ministru. Cerințele actorilor vor fi toate soluționate în favoarea lor, și anume: salariile se vor dubla, ajungând la un regim egal cu al colegilor de la Naționalul bucureștean; subvenția se va suplimenta cu o sumă importantă pentru perioada dinainte de stabilizare; combustibilii ceruți pentru încălzirea teatrului vor fi trimiși la timp. Membrii delegației ieșene mai cereau urgentarea apariției legii de organizare a teatrelor din România, pentru a înlătura haosul ce domnea în viața teatrală. Legea promisă va veni repede-repede: în luna iunie 1947, legea cu pricina va duce la comprimarea a 30% din personalul angajat, la desființarea tuturor trupelor particulare din țară, la înființarea unor comisii de cenzură a textelor ce urmează a fi interpretate pe scenă, chiar și în nevinovate spectacole școlare. Important este și turneul organizat la sugestia directorului, înainte de plecarea la București, în ianuarie 1947. La 1 martie 1947, în toiul repetițiilor cu *Otrava* (premiera va fi pe 5 aprilie), directorul N. I. Popa le cere actorilor, dar și mașiniștilor, croitorilor, peruchierilor și electricienilor, „o disciplinare foarte severă – însăși condiția noastră materială va fi pusă în funcțiune de acest rezultat artistic" (Dosar 2, fila 90). Al doilea spectacol ales pentru turneu va fi *Părinți teribili* de Jean Cocteau, iar pentru teatrul radiofonic – la unicul post de radio din țară la acea dată – va fi preferată comedia lui I. I. Mironescu, adaptarea *Catiheții de la Humulești*. Ora radiofonică din 8 iunie 1947 va fi prefațată de cuvântul domnului profesor N. I. Popa, care va prezenta trupa ieșeană și interpreții din dramatizarea după I. Creangă. Exigenții cronicari dramatici bucureșteni vor considera turneul drept un succes; lumea teatrală va descoperi actori mari – de dramă și de comedie, însă mai puțin un stil regizoral (epoca marilor Ion Sava și Aurel Ion Maican trecuse; între timp devenise bucureștean și originalul pictor scenograf Kiriakoff-Soroceanu). Nu e de neglijat nici recepția ce li se oferă ieșenilor la Parlament, nici faptul că fuseseră

BDD-A1336 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:56 UTC)

primiți cu flori la Gara de Nord de ministrul însuși (Ion Pas), de Sadoveanu și de reprezentanți ai primului ministru. Sunt tot atâtea semne că totuși se poate – încă – vorbi de civilitate, de normalitate în relațiile oficialităților cu artiștii. Șansa directorului Popa a fost aceea că stagiunea în care a răspuns de destinele Teatrului Național din Iași a coincis cu ultimul an de normalitate culturală. Oricât de debusolată va fi fost comunitatea artiștilor și, mai ales, oricât de mizerabile vor fi fost condițiile traiului de fiece zi și ale muncii în teatru, urbanitatea, deocamdată refractară la proletcultism, îi obligă – și pe ziariști, dar mai cu seamă pe oamenii politici – să afișeze o curtoazie antebelică în relațiile cu actorii și cu directorul lor. De o anume normalitate ține și perpetuarea unei alte generoase tradiții teatrale – aceea de a reprezenta, la început de stagiune, o piesă din repertoriul național. Este ultima toamnă când teatrul își permite un asemenea „lux". Stagiunea imediat următoare, când director va fi numit Marin Iorda, un om de teatru de bună condiție intelectuală, comanda socială și politică, deja simțită după aplicarea *Legii teatrelor*, îl va obliga să monteze o piesă sovietică. Așa se face că stagiunea 1947/1948, pentru prima dată în istoria Naționalului de la Iași, se deschide cu un fals istoric – piesa lui K. Simonov, *Chestiunea rusă*. Deocamdată suntem în anul de grație 1947, ultimul an liber pentru artă, iar directorul poate dispune cum voiește de repertoriu. Vagi, sfioase sugestii îi vin dinspre capitală – să monteze, pentru a fi în rând cu lumea democratică, și vreo piesă rusească. Directorul se scuză, pretextând că nu ar exista traducători calificați, că i-ar fi greu să facă rost de asemenea texte. Nu-i nimic – i se răspunde –, profesorul Iorgu Iordan, ambasador al României în U. R. S. S., va aduce neîntârziat cu prilejul vacanței, gata tradusă, piesa după romanul *Mama* de Maxim Gorki... Bucuria de a juca textul o va avea trupa în stagiunile următoare.

Același director va fi nevoit să renunțe la intenția de a reprezenta piese noi și interesante din repertoriul francez și american, deoarece impresarii autorilor respectivi solicită sume imposibile. Pentru directorul N. I. Popa repertoriul este o chestiune de principiu: nu va accepta piese ce stau „sub semnul și cu predominarea problematicii sociale; experiența a dovedit eșecul spectacolelor de acest fel și ca artă și ca sens social" („Opinia", joi, 10 octombrie 1946). Mai mult: „A subordona un Teatru Național unui program de esență politică înseamnă a devia linia artistică și a-i scoborî prestigiul". Consecvent cu acest program, nu va programa nici scheciuri politice, nici texte cu mesaj și nici piese românești abia apărute în seria unor contrafaceri ideologice, lipsite de har (începând cu stagiunea următoare, teatrul le va găzdui nu o dată). Se vede că un an de comunizare este de-ajuns pentru ca teatrul să-și iasă din rosturile sale firești, intrând într-o lume de triste compromisuri.

La un deceniu de la încheierea directoratului său, profesorul N. I. Popa va fi solicitat să dea un text pentru volumul omagial al Teatrului Național din Iași – *140 de ani de la primul spectacol în limba română*. Cu un exces de modestie, împărtășind cititorilor ceva *Din experiența unei direcții la Teatrul Național din Iași*, fostul director declara că ar fi vrut să facă mult mai mult, că nu-și arogă decât

BDD-A1336 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:56 UTC)

meritul de a fi încercat să continue ce se începuse „sub directoratul de mare autoritate și prestigiu al profesorului Andrei Oțetea". Extrem de exigent cu sine, profesorul N. I. Popa constata că totuși bilanțul ar fi unul pozitiv, dacă se ține seama de starea materială a acelor ani. Meritul său ar fi acela de a fi păstrat neștirbit prestigiul instituției teatrale, de a fi impus un repertoriu care echilibra, după propria-i expresie, textul românesc clasic și cel nou (*Tache, Ianche și Cadîr* de Victor Ion Popa, *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian), marea dramaturgie universală (Shakespeare și Molière, Schiller și G. B. Shaw) și operele contemporane (*Undina* de Giraudoux, *Patima de sub ulmi* de O'Neill, alături de Cocteau, Gaston Baty și Jean Luchaire – *Aproape de cer*). Bunul gust, decența și curajul de a propune valoarea fac din stagiunea 1946/1947 o probă de rezistență prin cultură, iar din directorul responsabil – un vrednic om de teatru.

N. I. POPA – DIRECTEUR DU THÉÂTRE NATIONAL DE IASSY

RÉSUMÉ

Après le transfert du professeur Andrei Oțetea à l'Université de Bucarest, pendant la sécheresse de l'été 1946, le professeur N. I. Popa a accepté la direction du plus ancien théâtre du pays. La saison 1946–1947 a coïncidé avec le dernier an de normalité culturelle en Roumanie. Le mérite serait d'avoir gardé intact le prestige de cette institution, d'avoir imposé un répértoire qui équilibrait le texte roumain aussi bien classique que contemporain et la grande dramaturgie universelle. De ses initiatives qui ont eu un impact à part sur le bon déroulement de l'activité de cette institution nous mentionnons les suivantes:

1. La création du Fonds *State Dragomir* pour aider le collectif théâtral;
2. Des concours de boursiers du théâtre, pour que les places vacantes soient occupées par les jeunes acteurs talentueux;
3. Il prépare un public avisé pour le théâtre par prononcer des discours introductifs;
4. Les décisions fermes de faire apprendre au public aussi et pas seulement au collectif du Théâtre National la discipline;
5. Aux élèves de lycée et aux étudiants on a offert des billets à des prix réduits.

Facultatea de Litere
Universitatea „Al. I. Cuza"
Iași, Bulevardul Copou, nr.11

BDD-A1336 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 20:54:56 UTC)